

Mezinárodní konference „Socialismus a globální problémy současnosti“

Globální problémy současnosti patří k těm palčivým otázkám, jimž světová veřejnost věnuje stále větší pozornost. Je to zcela přirozené, neboť jejich řešení má velice podstatný, ne-li rozhodující vliv na další osudy lidstva. Patří k nim především otázka míru, mírového soužití zemí s rozdílným společenským zřízením, která se stala středním celosvětovým problémem a zároveň základním předpokladem řešení ostatních závažných problémů sužujících lidstvo, udržení zdravého životního prostředí, boje proti hladu a za překonání důsledků koloniálního dědictví, boje proti civilizačním chorobám ap. Vědě náleží v tomto úsilí přední místo. Zejména dnes má za povinnost ukázat na nebezpečí, které pro lidstvo představuje termojaderná světová válka, zamořování životního prostředí (což má pro život člověka i vše živé tak škodlivé důsledky, že ke smrtelnému ohrožení existence lidské civilizace by mohlo dojít již v příštím století, nebude-li zastaven dosavadní trend znečišťování a prováděna racionální ekologická politika v národním i celosvětovém měřítku), jakož i ostatní globální problémy, a předkládat reálné návrhy na jejich řešení.

Světový vývoj dosáhl nyní takového stadia, kdy jednotlivé globální problémy jsou hluboce a složitě propojeny. Jejich reálné zvládnutí vyžaduje účinná komplexní opatření a společné úsilí všech států. To je však velice složitý a náročný úkol. Má-li se v jeho řešení pokročit kupředu, je nezbytné překonat řadu potíží, změnit způsoby myšlení i postoje lidí, které neodpovídají soudobým požadavkům, nalézt a uvolnit značné finanční a materiální prostředky. Například jen na ochranu životního prostředí bude podle odhadů ekonomů nutno vynakládat v posledním období dvacátého století 3—5 % hrubého národního produktu.

Tužbám a přáním mírumilovného lidstva i sjednocení pokrokových sil k řešení globálních problémů stojí v cestě politika imperialismu, především USA, který usku-tečňuje horečné zbrojení, provádí expanzionistickou politiku proti řadě nezávislých zemí a snaží se militarizovat kosmický prostor. Dobrodružnost a krajní nebezpečnost této politiky spočívá v tom, že nejen odčerpává prostředky, jichž je pak nedostatek pro řešení takových globálních problémů, jako je ekologický, potravinový, boj proti civilizačním chorobám ap. (např. vojenské výdaje mají dosáhnout v roce 2000 jednoho biliónu dolarů ročně), ale také v tom, že donucuje ostatní země přijímat adekvátní opatření pro svou obranu a tím zvyšuje reálnou hrozbu světové jaderné katastrofy.

V tomto světle ustupuje do pozadí řešení ostatních globálních problémů, neboť prvořadým požadavkem se stává boj za odstranění nebezpečí světového raketojader-ného požáru. Pokrok v této otázce by uvolnil obrovské zdroje a odkryl by nové mož-nosti pro účinné řešení mnoha problémů. Lze ho dosáhnout za předpokladu, že se zvýší bdělost národů a dojde k aktivizaci jejich boje za mír a odzbrojení. Socialistické země, především Sovětský svaz, které provádějí aktivní a iniciativní mírovou politiku, patří k předním a nejdůslednějším bojovníkům proti termojaderné válce. Význam-nou složku tohoto boje tvoří vědci, jejichž pozitivní přínos a autorita přispívají k úspěchům mírové politiky.

Zvýšená aktivita vědecké fronty v poslední době je podmíněna dialektikou sou-časné epochy, výrazně ovlivňované neustále se vyhrocujícími globálními problémy, které se stávají dominantními rysy světového vývoje ve druhé polovině našeho století. Aktuálnost a závažnost těchto problémů byla předmětem jednání konference *Socialismus a globální problémy současnosti*, (1) kterou v Praze v polovině roku 1985 uspořádala Československá akademie věd (Ústav pro filozofii a sociologii). Zúčast-nili se jí přední vědci ze socialistických zemí (BLR, ČSSR, MLR, NDR, PLR, SSSR a VSR) i zástupci vědeckých středisek z Finska, Francie, Itálie, Kanady a některých

(1) Nejedná se o první akci tohoto druhu uspořádanou v Praze. Konalo se zde například vědecké sympozium *Globální problémy soudobé civilizace*, které zorganizoval vídeňský Mezinárodní institut pro výzkum míru ve spolupráci s ČSAV a čes-koslovenským Ústavem mezinárodních vztahů při FMZV ve dnech 13. až 15. prosince 1973, *XIV. světový kongres AIERI/IAMCR* (International Association for Mass Com-munication Research) na téma *Sociální komunikace a globální problémy lidstva*, ve dnech 27. srpna — 1. září 1984, světové shromáždění *Za mír a život, proti jaderné válce* a další.

mezinárodních organizací. Konference navázala na výsledky vědeckovýzkumné práce v socialistických zemích i na úspěchy světové vědy z oblasti komplexního studia globálních problémů současnosti a ukázala na perspektivy i úkoly budoucího výzkumu. Byly předneseny dva hlavní referáty — prof. J. Pecna, ředitele Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV na téma *Věda a globální problémy současnosti* a společný referát prof. V. V. Zagladina a I. T. Frolova (AV SSSR) *Socialismus a globální problémy současnosti* — a čtyřicet příspěvků. Jednání bylo rozděleno do devíti tematických okruhů: Úloha socialismu při řešení globálních problémů současnosti; filozoficko-metodologické a sociální otázky výzkumu globálních problémů; specifika globálních problémů v různých sociálně ekonomických a sociokulturních podmínkách; systémový přístup ve výzkumu globálních problémů; význam sociokulturních faktorů v dynamice globálního rozvoje; úloha vědy a vědeckotechnického pokroku při řešení globálních problémů současnosti; problémy biosféry: volba globální ekologické strategie; mezinárodní spolupráce při řešení globálních problémů, upevnění míru a odzbrojení; budoucnost člověka a lidstva jako globální problém.

Jednání konference, zejména vystoupení vědců ze socialistických zemí (hlavní referáty a příspěvky akad. O. T. Bogomolova, akad. N. N. Moisejeva, V. A. Lose (AV SSSR), čl. kor. H. Cholaie (PAV), prof. H. Horstmana a G. Banse (AV NDR), prof. N. Bechara (BAV), B. Ivanova (UNEP) a dalších), prokázalo, že v rámci marxismu-leninismu byla vytvořena vědecká koncepce globálních problémů, nastíněny reálné cesty jejich vědeckého zkoumání a položeny základy strategie jejich efektivního řešení. Tato koncepce má pro zvládnutí globálních problémů zásadní význam. K její přednosti náleží, že se opírá o vědeckou správnost a pravdivost a současně disponuje schopností hluboce analyzovat nové jevy i potřeby vývoje a předkládat souhrnný teoretický a politicko-ideologický zdůvodněný postup jejich komplexního řešení. Síla marxismu-leninismu, zdůraznil prof. Pecen, pramení z jeho schopnosti řešit rozpory mezi současností a budoucností a předjímat, anticipovat budoucí vývoj. Právě vědecky opodstatněná koncepce budoucnosti umožňuje sjednocovat kolem dělnické třídy a její revoluční strany široké, mírumilovné vrstvy lidu a nacházet nové podněty pro rozvoj mohutného protiválečného hnutí i pro růst jejich aktivity, orientované na řešení ostatních globálních problémů.

Vědecké analýzy ukazují, že za soudobé vědeckotechnické revoluce osvojování přírody člověkem překročilo rámec dílčích zásahů do dění v přírodě a přerostlo ve složitý, celostní globální proces neustálých, na sebe navazujících a vzájemně se podmiňujících přeměn v reprodukci lidského života. Vytvořila se kvalitativně zcela nová situace: jde nejen o to jak člověk ovládne jednotlivé přírodní procesy, ale zejména o to jak společnost zabezpečí v zájmu všeobecného lidského rozvoje cílevědomé regulování a řízení procesu osvojování přírody v celku, včetně řízení vývoje biosféry a vlastní evoluce člověka. Společenská reprodukce je v nových podmínkách, kdy každý hlubší zásah do životního prostředí má globální povahu, dlouhodobě možná pouze v jednotě s reprodukcí ekologickou a obě musí být řízeny v souladu se společenskými potřebami.

O skutečné důsledné řešení globálních problémů usilují země socialistického společenství, které, jak přesvědčivě dokázali prof. V. V. Zagladin, čl. kor. I. T. Frolov, akad. O. T. Bogomolov, P. Auersperg (ČSSR), prof. P. Trojan (PAV), Z. Szamuely (MAV) a další, označují tyto problémy za dominantní rys současné epochy a jejich reálné zvládnutí považují za organickou součást procesu spojování revoluce sociální a vědeckotechnické.

Efektivní řešení globálních problémů nelze uskutečnit bez aktivní účasti vědy. Její úlohou se zabýval P. Bisogno (Itálie), akad. J. Prochaszka (MAV), K. Müller (ČSAV) a další. Progresivní poslání nemůže ovšem uskutečnit věda deformovaná ziskovými zájmy monopolů, ale věda nového typu, jejíž konstituování je spjato se vznikem a rozvojem socialismu a která je ve službách celé společnosti, zabezpečuje všestranný rozvoj člověka a obecné blaho. Z tohoto hlediska otázky vytváření nového typu vědy, prohlásil prof. Pecen, patří k samému jádru globální problematiky; bez jejich pochopení nelze globální problematice plně porozumět a bez úsilí o cílevědomou přestavbu systému vědy nelze globální problematiku ani řešit.

Kladem konference bylo, že její účastníci se shodli na tom, že řešení globálních problémů lze zvládnout jedině tehdy, když k tomuto cíli bude zaměřeno jednotné úsilí vědců, státních a politických činitelů i širokých vrstev lidu a když v zájmu míru a mírového využití vědy a techniky bude rozvinuta aktivní spolupráce všech národů i států, a projevíli odhodlání k této spolupráci účinně přispívat (akad. Bogomolov, prof. P. Medow, Kanada; B. Ivanov, UNEP, (2) Ženeva; prof. M. Bačva-

(2) *United Nations Environment Programme* (Program Spojených národů pro životní prostředí).

rov, BAV; prof. Van-Tao, VSR). Platí to o celém komplexu globálních problémů, mezi nimiž mají zásadní význam problémy mezinárodní bezpečnosti (J. Mrázek, ČSAV), zabránění termojaderné katastrofě a uchování míru (L. Waniek a S. Patejdl, ČSAV).

Jednání rovněž poukázalo na nezbytnost odstranit existující sociální nerovnost a vytvořit podmínky pro důstojný život všech obyvatel naší planety (A. Holub, ČSAV). Veliká pozornost byla věnována ekologickému problému. Svědčí o tom celá řada příspěvků zabývajících se otázkami ochrany přírody, racionálním využíváním přírodních zdrojů, uchováním, eventuálně vytvářením zdravého životního prostředí (akad. N. N. Moisejev; akad. V. Baruš, akad. B. Ryšavý, čl. kor. M. Kopecký, J. Pospišil, V. Vitek, Z. Masopust, ČSAV; akad. L. Mazúr SAV). V úzké návaznosti na tyto problémy byl analyzován způsob energetického a surovinového zabezpečení lidstva, potravinový a demografický problém (čl. kor. J. Mašek, ČSAV; prof. E. A. Arab-Ogly, AV SSSR), otázka budoucnosti člověka a lidstva (G. Quaranta, Itálie), urbanizace (A. Slepíčka, ČSAV), jakož i možnosti ovládnutí procesu vědeckotechnické revoluce a vědeckotechnického rozvoje a efektivního využití jejich přínosů k řešení globálních problémů (G. Kovacs, MAV, J. Jirásek, ČSAV).

Na jednání konferenci i na besedě se zástupci tisku se hovořilo o morální odpovědnosti vědců (čl. kor. I. Frolov, akad. Bogomolov, M. Marois, Francie, prof. Pecen a další) i o potřebě spojit úsilí o řešení globálních problémů na racionálním a humánním základě tak, aby byl zabezpečen pozitivní rozvoj současné civilizace a sociální a kulturní pokrok lidstva. K tomuto účelu je nutno rozvíjet systematickou spolupráci společenských, přírodních a technických věd a dbát, aby globální problémy nebyly zkoumány jen z úzce odborných a technických pozic. Právě odhalení jejich širších společenských souvislostí odkrývá možnosti jejich reálného řešení.

V závěrech konference se doporučuje prohloubit výzkumy globálních problémů, zveřejnit materiály konference v několika jazycích, usilovat o vytvoření mezinárodní řady *Globální problémy a perspektivy civilizace*. Dále bylo dohodnuto organizovat v socialistických zemích pravidelně jednou za 2—3 roky konference ke globální problematice. Příští konference se bude konat v Berlíně v r. 1987. Rovněž bylo navrženo vyvinout iniciativu, aby v rámci některé organizace OSN byl uskutečněn program komplexního výzkumu globálních problémů a aby v rámci spolupráce Akademií věd socialistických zemí byla prozkoumána možnost vytvoření *Mezinárodního střediska pro výzkum globálních problémů současné civilizace*.

Účastníci konference přijali toto *provolání k vědeckým pracovníkům a veřejnosti*: Globální problémy mají stále větší vliv na život a činnost současného lidstva, neboť vyhrocoují reálné procesy světového vývoje. Zvláště palčivá je v této souvislosti otázka perspektiv civilizace.

Životní zájem o budoucnost v kontextu globálních problémů je pochopitelný. V řadě základních směrů vědeckotechnického pokroku (mikroelektroniky, biotechnologie, jaderné energetiky, ovládnutí kosmického prostoru aj.) lze pozorovat revoluční změny, které v mnohém ohledu stírají hranice mezi přítomností a budoucností. A co je nejdůležitější — stupňuje se reálné nebezpečí světové jaderné katastrofy, která vrhá stín pochyb na možnost pozitivního vývoje civilizace jako celku. Mimořádné nebezpečné jsou plány a činy agresivních kruhů imperialismu USA v souvislosti s přenášením horečného zbrojení do kosmického prostoru.

Marxisté odhalují objektivní zákony společenského vývoje a hybné síly dějinného procesu a ukazují tak reálné sociální perspektivy budoucího lidstva. Marxistická, socialistická strategie řešení globálních problémů přihlíží k tomu, že je nutné spojit síly celého lidstva při řešení těch problémů, které už dnes ohrožují jeho existenci.

Vědci celého světa sjednocují své úsilí v boji proti hrozbě světové jaderné katastrofy a za zachování míru, proti sociální nerovnosti lidí, proti nekolonialistické expanzi a za překonání zaostalosti rozvojových zemí, za vytvoření podmínek pro důstojný život celého lidstva, za ochranu životního prostředí a racionální využívání přírodních zdrojů, za vyřešení energetických, surovinových a potravinových problémů, za zachování lidské individuality a kulturních hodnot současného světa, za ovládnutí sametného procesu vědeckotechnické revoluce a nastiňují obrysy nadcházející civilizace, v nichž rozvoj člověka bude vlastním cílem dějin.

Základy budoucnosti se kladou už dnes a budoucnost sama ovlivňuje stále výrazněji současné problémy lidstva. Ať dnes lidstvo vyvíjí jakoukoli činnost, musí vzhledem k charakteru současné civilizace myslet na její následky.

Jaký tedy bude svět budoucnosti a bude svět vůbec existovat? Zamýšlíme se nad touto otázkou a vyzýváme lidi, aby si uvědomili její reálnost a spojili své síly v boji za pozitivní vývoj soudobé civilizace, za sociální a kulturní pokrok lidstva, za řešení globálních problémů na rozumném a humánním základě.

Před třiceti lety byl uveřejněn slavný Russelův a Einsteinův manifest, který obsahoval výzvu, abychom se v jaderném věku naučili myslet nově. Při příležitosti tohoto výročí se obracíme na vědecké pracovníky i veřejnost s novou výzvou, aby zesílili boj za mír a odzbrojení, aby se naučili myslet a jednat nově tvářící v tvář hrozbě jaderné katastrofy a nebezpečí, že se vyhroť všechny základní globální problémy.

Náš křehký svět potřebuje ochranu. Čas nečeká!

M. Pittner, P. Pavlík

Sociální rozvoj pracovních kolektivů v 8. pětiletce

Pod tímto názvem uspořádala v Ostravě pobočka Československé vědeckotechnické společnosti při Výzkumném ústavu hutnictví železa Dobrá, pobočka Ostrava, ve spolupráci s GR Hutnictví železa a Československou sociologickou společností při ČSAV v Praze, pobočka Ostrava, seminář ve dnech 17.—18. září 1985. Úspěšně tak navázala na dobré zkušenosti minulého semináře, který byl věnován problematice technických inovací a jejich dopadů na sociální systém podniku (duben 1983).

Seminář k sociálnímu rozvoji pracovních kolektivů v 8. pětiletce byl zaměřen především na problematiku plánování a řízení sociálního rozvoje pracovních kolektivů v tomto období a na postižení vztahů a vazeb územní a odvětvové sféry při plánování a řízení sociálně ekonomického rozvoje území. Diskusní příspěvky předneslo nebo v písemné formě odevzdalo celkem 18 účastníků s tím, že do konce roku 1985 bude vydán sborník.

Všechny referáty měly dobrou úroveň a představovaly tematické okruhy, které vycházejí jednak z vlastní práce VÚHŽ, pobočky v Ostravě (zejména pracoviště odboru výzkumu sociálního rozvoje), jednak z jeho spolupráce s institucemi, které se obdobnou problematikou zabývaly nebo zabývají.

Vzhledem k tomu, že seminář byl určen pro sociální plánovače podniků, pracovníky odborných útvarů KPÚ (kádrový úsek, personalistika a sociální úsek), podnikové sociology a psychology a pracovníky z plánovacích odborů národních výborů, byla většina diskusních příspěvků založena na příkladech z praxe, včetně dokumentování konkrétních výstupů z řešených výzkumných úkolů. Úvodní projev přednesl J. Adámek, ředitel VÚHŽ, pobočky v Ostravě.

J. Berka (Federální ministerstvo hutnictví a těžkého strojírenství, Praha) vystoupil s obsáhlým referátem *k hlavním směrům kádrového, personálního a sociálního rozvoje v resortu FMHTS* s důrazem na nové prvky a pojetí sociálního rozvoje pracovních kolektivů v důsledku intenzifikace národního hospodářství, jež zvýraznily roli lidského činitele. Poukázal na to, že řídicí pracovníci na všech úrovních řízení si dosud plně neuvědomili, že o kvalitě řídicích a řízených struktur se rozhoduje právě v kádrové a personální oblasti. Je znakem „přežívání“ extenzivních přístupů, jestliže se tyto činnosti redukuje na získávání a rozmísťování lidí do nomenklaturních nebo ostatních řídicích pracovních míst. Tam, kde tyto představy o kádrové a personální práci přežívají, je kádrový, personální a sociální rozvoj pro řídicí pracovníky „břemenem“, jímž je odborné útvary kádrové a personální práce čas od času „obtěžují“. Referující vytypoval pět směrů, jež negativně ovlivnily sociální rozvoj v minulém období:

1. Předně došlo k podcenění významu úlohy sociálního rozvoje pro rozvoj hospodářských organizací. V podmínkách extenzivního rozvoje byly sociální náklady chápány jako břemeno „prodrazující pracovní sílu“. V nových podmínkách intenzifikačních snah se člověk a jeho rozvoj stávají jedním z hlavních růstových zdrojů.

2. Byla programována a plánována často i neefektivní sociální opatření.

3. Docházelo k plýtvání v oblasti podnikové společenské spotřeby. V této souvislosti je aktuální otázka řešení problematiky vztahů hutních podniků k sociálně ekonomickému rozvoji území.

4. „Mlhavé“ představy byly i při vlastní tvorbě zdrojů podnikové společenské spotřeby. Nebyl respektován rozdíl mezi neopomenutelnými sociálními potřebami pracovníků (referující zde zařadil bezpečnost, hygienu, zdraví, stravování a ubytování) a mezi sociálně kulturní nadstavbu; obě sféry byly střídavě financovány jak z nákladů, tak z podílu na zisku.

5. Koncepce sociálního rozvoje nebyla dostatečně rozpracována na vyšších stupních řízení. Programy a plány sociálního rozvoje vznikaly jako součet (sumarizace) programů a plánů nižších (podřízených) stupňů řízení.

Souhrnně lze posun v přístupu k sociálnímu rozvoji označit jako přechod od sociální péče k sociálnímu rozvoji.

V resortu hutnictví a těžkého strojírenství byla formulována ucelená koncepce kádrové přípravy personálního a sociálního rozvoje resortu pro 8. a 9. pětiletku.